

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

دانشکده تفسیر و معارف قرآن کریم

موضوع :

مدارا و قاطعیت از منظر قرآن کریم

کارشناسی ارشد رشته تفسیر قرآن

استاد راهنما :

حجة الاسلام والمسلمین دکتر علی فتحی

استاد مشاور :

حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای مصطفی کریمی

دانشجو:

زهرا لطفی

(زمستان ۸۸)

هر گونه بهره‌برداری اعم از چاپ، نشر و تکثیر این پایان‌نامه ممنوع و منوط به اجازه کتبی از دانشکده تفسیر و معارف قرآن کریم است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم
دانشکده تفسیر و معارف قرآن کریم

موضوع:

مدارا و قاطعیت از منظر قرآن کریم

کارشناسی ارشد رشته تفسیر قرآن

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر علی فتحی

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین مصطفی کریمی

دانشجو:

زهرا لطفی

(زمستان ۸۸)

هر گونه بهره‌برداری اعم از چاپ، نشر و تکثیر این پایان‌نامه ممنوع
و منوط به اجازه کتبی از دانشکده تفسیر و معارف قرآن کریم است.

جامعة العلوم و معارف القرآن الكريم
كلية التفسير و معارف القرآن الكريم

موضوع الرسالة :
المداراة و الشدة في منظر القرآن الكريم

رساله ماجستير

الاستاذ المشرف:
حجة الاسلام و المسلمين الدكتور على فتحى
استاد المستشار :

حجة الاسلام و المسلمين مصطفى كريمى

المحقق:

زهرا لطفى

(١٤٣١ هـ . ق.)

تقدیم به:

پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله) و پیروان راستینش، هم آنان که خداوند متعال در وصفشان می فرماید: «مَحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ...»^۱؛ محمد (صلی الله علیه و آله) فرستاده خداست و کسانی که با او هستند در برابر کفار سرسخت و شدید، و در میان خود مهربانند پیوسته آنها را در حال رکوع و سجود می بینی در حالی که همواره فضل خدا و رضای او را می طلبند نشانه آنها در صورتشان از اثر سجده نمایان است....

و تقدیم به:

روح پدر بزرگوارم.

تقدیر:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»^۱

بعد از حمد و سپاس پروردگار، به حکم « أَنْ اشْكُرْ لِي وَ لِوَالِدَيْكَ »^۲ از مادر عزیزم، تشکر می کنم، همو که وجودش، نگاهش، گرما بخش و امید آفرین است و تمام لحظات زندگانی دست بوس و قدردان بزرگی و کرامتشان هستم.

از اساتید محترم راهنما و مشاور، حجة الاسلام والمسلمین دکتر علی فتحی و حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای مصطفی کریمی، کمال قدردانی و سپاسگزاری را دارم که در مراحل این پژوهش، راهنمایی و هدایت این حقیر را با کمال صبر و دلسوزی، به عهده داشتند، ان شاء الله خداوند متعال علم و تقوایشان را روز افزون نماید.

^۱. اعراف/۴۳

^۲. لقمان/۱۴

مقدمه

به باور ما مسلمانان، اسلام، دین جامع و کاملی است که برای تمام امور حیات دنیوی و اخروی، ابعاد فردی و اجتماعی انسان برنامه دارد. بخش عظیمی از دین، دستورات اخلاقی است، قرآن برای اجتماع بشری دستوراتی دارد که عمل به آن علاوه بر سعادت اخروی مایه آرامش و آسایش در حیات دنیوی است.

مدارا و قاطعیت از جمله این دستورات قرآنی است. مدارا به معنای ملایمت و نرمی، حسن معاشرت و تحمل و برد باری در برابر رفتار دیگران و قاطعیت به معنای عدم مدارا و صلابت در اجرای مناسب قانون و بهره گرفتن از قدرت مشروع در جهت اجرای عدالت است.

گر چه مدارا مهمترین قاعده در ساماندهی و تنظیم درست روابط و تعامل ها است؛ اما برای اقامه عدالت که دستور صریح قرآن است، قاطعیت نیز ضرورت دارد.

روایات، مدارای با مردم را نصف ایمان، اساس عقل و صدقه می‌شمارند و قرآن می‌فرماید کسانی به این امر موفق می‌شوند که بهره عظیمی از ایمان داشته باشند؛ اما در جای دیگر گوشزد می‌کند، در مواقع ضروری کسانی قاطعیت دارند و در برابر خطاهای دیگران مدارا نمی‌کنند که به خدا و روز قیامت ایمان داشته باشند. چگونگی عمل به این دو دستور اخلاقی قرآن، که ظاهراً با هم در تقابلند، نیازمند بحث و دقت نظر است؛ اما اجمالاً می‌توان گفت، جمع این دو دستور اخلاقی به دلیل اختصاص داشتن هر کدام از آنها به اشخاص، موارد و موقعیت های خاصی، امکان پذیر است.

نوشتار حاضر، به این مسئله پرداخته که قرآن مدارای با چه کسانی را جایز می شمارد و در کجا دستور به قاطعیت می دهد و حد و مرز و مبانی این دو دستور اخلاقی کجاست.

قسمت پیشینه پژوهش به معرفی برخی کتب و مقالاتی که پیرامون این موضوع به عناوین مختلف نوشته شده اند، می پردازد که بیانگر فقدان آثار پژوهشی مستقل و جامع پیرامون این مسئله است و همین نکته پژوهش در این زمینه را ضروری می نماید.

این پژوهش در چهار فصل به تبیین این مسئله می پردازد، فصل اول به بیان کلیات اختصاص یافته است، به دلیل گسترده بودن واژگان نیازمند تبیین در این بحث، فصل دوم به طور کلی به مفهوم شناسی می پردازد، در فصل سوم و چهارم مسئله مدارا و قاطعیت به صورت مستقل مورد بررسی قرار می گیرد.

چکیده

مدارا به معنای ملایمت و بردباری در برابر رفتار دیگران و قاطعیت به معنای اجرای مناسب قانون و بهره گرفتن از قدرت مشروع در جهت اجرای عدالت، دو دستور اخلاقی - اجتماعی قرآن است، این دو دستور بر یک سری مبانی و اصول بنیادی استوارند، از جمله این اصول می توان به، اعتقاد به خدا، رحمانیت خدا، تقرب به صفات الهی، اجتماعی بودن انسان، هدایت پذیری انسان، کرامت انسان، خدامحوری و نفی اومانیسیم، عدالت و... اشاره کرد.

مدارای قرآن دایره ای به گستردگی مدارا با کفار و مشرکان تا مدارا با هم کیشان دارد؛ رفتار نیک، پرهیز از هر گونه کلام ناپسند، شرح صدر، قبول پناهندگی و... از جمله جلوه های مدارای مسلمین با مشرکان و کفار است. مجادله احسن، فراخوانی به مشترکات دینی، دعوت به گذشت و صبر، از جلوه های مدارا با پیروان سایر ادیان الهی است.

دستور به عفو، صفح، نادیده انگاری خطاها، پاسخ بدی به خوبی، صبر و... در ارتباط با برخورد مسلمین با یکدیگر نیز، مورد سفارش اکید قرآن است؛ البته مدارای بی قید و شرط را هیچ عقل سلیمی نمی پذیرد، اگر در جایی مدارا باعث شکسته شدن حقوق الهی یا موجب تقویت جبهه باطل گردد یا عدالت را پایمال کند در این گونه موارد مدارا جایز نیست و برخورد قاطعانه ضرورت می یابد؛ اما بر خلاف مدارا که توصیه حداکثری به آن است، قاطعیت در موارد ضرورت، در ارتباط با عوامل ناامنی اجتماعی و... صورت می پذیرد؛ نکته اساسی در این زمینه این است که، عملکردهای قاطعانه به تصریح قرآن باید در چهار چوب عدالت صورت گیرد.

از جمله موارد قاطعیت، قاطعیت در اصول به معنای نرمش ناپذیری با معاندان ارزش ها و اصول اسلامی است، عدم مدارا با این گروه دارای مراتبی چون نهی از دوستی، نهی از اطاعت و موافقت عملی و زبانی و لزوم برائت است. آخرین مرحله عدم مدارا و تحمل در قرآن، جهاد با دشمنان دین حق است، جهاد به عنوان نمادی از استواری و قاطعیت در قرآن مطرح و دارای شرائط و اهداف مشخص است.

از دیگر موارد اعمال قاطعیت، قاطعیت در احکام جزائی اسلام است، احکام جزائی اسلام، مجازاتی است که خداوند متعال برای پاسداری از اخلاق افراد و جامعه به تناسب جرم و اهمیت آن وضع نموده است، مانند مجازات قصاص، سرقت، زنا و ...

واژگان کلیدی: مدارا، عفو، صفح، تساهل و تسامح، قاطعیت، خشونت

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات
۲	کلیات
۲	۱-۱ بیان مسئله
۳	۲-۱ پیشینه
۳	الف: پیشینه موضوع
۳	ب: پیشینه پژوهش های موضوع
۷	۳-۱ اهمیت و ضرورت
۸	۴-۱ هدف از تحقیق
۸	۵-۱ پرسش های پژوهش
۹	۶-۱ فرضیه های پژوهش
۱۰	۷-۱ پیش فرض ها
۱۰	۸-۱ روش گردآوری و تحلیل اطلاعات و داده ها
۱۱	فصل دوم: مفهوم شناسی
۱۲	مفهوم شناسی
۱۳	۲-۱- معنای لغوی مدارا
۱۵	۲-۲ مدارا در اصطلاح
۱۵	۳-۲ یادکردهای قرآن
۱۶	۴-۲ واژگان همسو با مدارا
۱۶	لَیِّن
۱۸	عفو
۲۱	صفح
۲۲	غَفَّرَ
۲۴	صبر

۲۷	حلم
۲۹	رأفت
۳۰	رحم (رحمة)
۳۲	رفق
۳۳	تسامح
۳۵	تساهل
۳۷	تولرانس: (tolerance) و تفاوت آن با مدارا
۳۸	مدهنه و تفاوت آن با مدارا
۴۱	۲-۵ قاطعیت
۴۲	۲-۵-۱ مفهوم شناسی قاطعیت
۴۴	۲-۵-۲ نسبت قاطعیت با خشونت
۴۹	خلاصه بحث
۵۱	فصل سوم: مدارا در قرآن
۵۲	مدارا در قرآن
۵۲	۳-۱ مبانی مدارا در قرآن
۵۳	۳-۱-۱ مبانی خداشناختی
۵۳	الف: اصل اعتقاد به خدا
۵۷	ب: اصل تقرب به صفات الهی
۶۳	۳-۱-۲ مبانی انسان شناختی
۶۵	الف: اصل هدایت و تربیت پذیری انسان
۶۷	ب: مدارا و تأثیر آن در تربیت
۷۱	ج: مدارا و اجتماعی بودن انسان
۷۷	۳-۱-۳ مبانی جامعه شناختی
۷۷	الف: اصل حضور در اجتماع
۸۱	ب: اصل وجود اختلاف در جامعه
۸۳	۳-۲ برخی از جلوه های مدارا

۸۵	الف: مدارا در روابط مسلمانان با کفار و مشرکان
۸۵	۱- گفتار نیک و حسن معاشرت
۸۶	۲- پرهیز از هرگونه کلام ناپسند
۸۷	۳- شرح صدر همراه با زبان مهرآمیز
۸۹	۴- گفتگوی ملایم
۹۳	۵- رویگردانی و لطف ضمنی
۹۵	۶- گذشت نیکو
۹۶	۷- توصیه به صلح
۹۷	۸- قبول پناهندگی
۹۸	۹- نیکی کردن و رعایت عدالت
۱۰۰	ب: مدارا با پیروان سایر ادیان
۱۰۱	۱- مجادله احسن
۱۰۳	۲- فراخوانی به مشترکات دینی
۱۰۴	۳- دعوت به گذشت و صبر بر رفتارهای ناشایست
۱۰۶	ج: مدارا در روابط مسلمین با همدیگر
۱۰۶	۱- مدارا در خانواده
۱۰۶	الف: در روابط همسران
۱۱۳	ب: در روابط والدین با فرزندان
۱۱۴	ج: در روابط فرزندان با والدین
۱۱۷	۲- مدارا در اجتماع
۱۲۷	۳-۳ حد و مرز مدارا
۱۲۸	الف: حفظ عزت
۱۳۱	ب: حفظ اصول و ارزش ها
۱۳۳	ج: تضييع حقوق ممنوع
۱۳۶	خلاصه بحث
۱۳۸	فصل چهارم: قاطعیت در قرآن

۱۳۹.....	قاطعیت در قرآن.....
۱۳۹.....	۱-۴ مبانی قاطعیت
۱۳۹.....	۱-۱-۴ مبانی خداشناختی
۱۳۹.....	الف: اصل اعتقاد به خدا
۱۴۲.....	ب: خدا محوری در جهان بینی توحیدی.....
۱۴۳.....	۲-۱-۴ مبانی انسان شناختی
۱۴۳.....	الف : کرامت انسانی
۱۴۸.....	ب:اصل تنازع در بقاء.....
۱۴۹.....	۳-۱-۴ مبانی جامعه شناختی
۱۴۹.....	الف: اصل عدالت در جامعه
۱۵۲.....	ب: اصل غلبه و دفع در جامعه.....
۱۵۴.....	۲-۴ موارد اعمال قاطعیت
۱۵۴.....	۱-۲-۴ قاطعیت در اصول
۱۵۹.....	۱-۲-۴-۱ جهاد در قرآن و سه نکته در باب جهاد اسلامی
۱۶۶.....	۲-۲-۴ قاطعیت در احکام جزایی اسلام.....
۱۶۸.....	الف: قصاص
۱۷۰.....	ب: حدود
۱۷۱.....	ج: مجازات سرقت
۱۷۳.....	۳-۴ حدودمرز قاطعیت
۱۷۷.....	خلاصه بحث
۱۷۹.....	نتیجه گیری از مباحث
۱۸۲.....	پیشنهادات
	فهرست منابع:
۱۸۳.....	کتب:
۱۹۱.....	مقالات.....

فصل اول: کلیات

کلیات

۱-۱ بیان مسئله

مدارا و قاطعیت از دستورات اخلاقی اسلام است، گرچه معنای اولیه متبادر به ذهن از مدارا، سازش و تحمل دیگران است، اما دقت در کتب لغوی، اخلاقی و آیات و به ویژه روایات روشن می‌سازد، که مدارا، دارای مفهوم گسترده تری است، از صبر، سازش، تحمل، بخشش و نادیده انگاری خطاهای دیگران گرفته تا مهرورزی، خضوع و فروتنی همه در مفهوم مدارای مد نظر اسلام می‌گنجد، قرآن به دو گونه مختلف از مدارا یاد می‌کند، برخی از آیات دلالت مفهومی بر مدارا با دیگران دارند و در برخی آیات واژگان همسو با مدارا آمده است و قرآن تأکید بسیار زیادی بر آن دارد. اما مسئله این است که قرآن، مدارای با چه کسانی را تجویز می‌کند و اینکه حد و مرز آن کجاست؟ به عبارت دیگر آیا قرآن همواره دستور به مدارا می‌دهد یا در مواردی رفتار قاطعانه را توصیه می‌کند؟ تعیین و تبیین دقیق معنا و حدود مدارا و قاطعیت به عنوان دو مفهوم اخلاقی و اجتماعی، مهم و ضروری به نظر می‌رسد. هرچند مقالات بسیاری و نیز برخی کتب با عناوین مختلف به این موضوع پرداخته اند، ولی در عین حال کتاب یا مقاله مستقلی که به صورت جامع به این مسئله پرداخته باشد، نیافتیم. این پژوهش به تبیین دقیق این مسئله از منظر قرآن می‌

پردازد، البته از احادیث و سیره معصومین (علیهم السلام) نیز در موارد لازم استفاده خواهد شد.

۱-۲ پیشینه

الف: پیشینه موضوع

شاید بتوان پیشینه این موضوع را از زمان حضور دین و ظهور پیامبران در جوامع بشری دانست. پیامبران روح انسانیت را در بشر بیدار کرده و زنگار خشم، کینه، خودخواهی و انتقام جویی را از دلشان زدودند و آنان را تشویق به نیکی در حق دیگران و چشم پوشی از خطاهای یکدیگر نمودند، از طرف دیگر با حضور دین، حق مطرح می شود و همه چیز حول محور حق و اصول و ارزش ها به ویژه عدالت می چرخد، با ظهور اسلام نفخه ای تازه در جامعه آن روز دمیده شده و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) که خود مظهر عفو و گذشت بودند، مردم را به این امر دعوت می نمودند و با گروه های کثیری مدارا و با گروه های خاصی با قاطعیت روبه رو می شدند.

ب: پیشینه پژوهش های موضوع

در ارتباط با موضوع مدارا و قاطعیت و تعیین حد و مرز آن از منظر قرآن به دلیل نقش و اهمیت آن در زندگی فردی و اجتماعی انسان ها تلاش هایی صورت گرفته است، لکن گذشته از تفاوت هایی که نتیجه این تلاش ها با پژوهش حاضر دارند، برخی دیگر با کاستی هایی همراهند. تلاش های انجام گرفته در این راستا عبارتند از:

– التسامح فی الاسلام، شوقی ابوالخلیل

– الاقلیات الدینیة و الحل الاسلامی، یوسف القرضاوی

– البسر فی القرآن الکریم، رأفت کامل عبد

– معامله غیر المسلمین فی مجتمع الاسلامی، ذهبی ادوارغالی

در این کتب مؤلفان در بخشی به تساهل دینی می پردازند و از وجود تسامح و آسان گیری در دین مبین اسلام دفاع می کنند، لکن مبانی مدارا، موارد اعمال قاطعیت و... را مطرح نمی سازند.

گذشته از کتب فوق الذکر، کتابها و به ویژه مقالات فراوانی به ابعاد دیگری از این موضوع پرداخته اند؛ اما قریب به اتفاق این پژوهش ها در دهه اخیر تحت تأثیر جو سیاسی حاکم بر کشور که بحث تساهل و تسامح مطرح بوده به تحریر درآمده اند، در این آثار اختلاف آراء و عقاید و در برخی، نظریات مغرضانه و مشاجرات لفظی دیده می شود، به گونه ای که برخی از آنها فاقد ارزش علمی می باشند، نیم نگاهی به کتاب «تسامح آری یا نه؟» که حاوی مجموعه مقالاتی است که توسط مؤسسه فرهنگی اندیشه معاصر گردآوری شده است، در اثبات مدعای فوق کافی است.

مقالاتی که از ارزش علمی خوبی برخوردارند به جهت پرداختن به بعد خاص مسئله یا پرداختن به نقد نظریات مخالفان جامع نیستند مانند مقالات مندرج در فصلنامه کتاب نقد ش ۱۵-۱۴ که به جهت رعایت اختصار بیش از این به معرفی آنها نمی پردازیم.

کتب ذیل را نیز می توان پژوهشی در راستای این مسئله دانست که با توضیح مختصری

که همراه آنها می آید تفاوتشان با پژوهش حاضر تبیین می گردد.

- اسلام دین خشونت یا صلابت، حسن تربتی نژاد، این اثر مجموعه بسیار مختصری است که هدف اصلی این نوشتار بررسی رابطه اسلام و خشونت است.
- مدارا و مدیریت در کلام امام علی (علیه السلام)، علی شیروانی، که ملهم از فرمایش امام علی (علیه السلام) خطاب به مالک اشتر(نامه ۵۳/ نهج البلاغه) است.
- تساهل و تسامح از دیدگاه قرآن و عترت (علیهم السلام) حسین عبدالمحمدی
این کتاب به مبانی تساهل در فرهنگ غرب و ارزیابی این مبانی از نظر اسلام و موارد تساهل و عدم تساهل در اسلام، تساهل و تسامح در روابط مسلمانان با غیرمسلمانان پرداخته و در آخر آثار و پیامدهای تساهل و تسامح و پاسخ به شبهات را می آورد.
- پژوهش پیش رو مبانی مدارا و قاطعیت از دیدگاه قرآن را مطرح می سازد و در مفهوم شناسی و بیان یادکردهای قرآن از این مسئله و نیز قلمروهای مدارا گسترده تر از اثر فوق الذکر است.
- مدارا با مخالفان در قرآن و سیره نبوی، غلامرضا نوعی
منظور از مدارا در این کتاب تحمل عقاید دیگران است و از نام اثر پیداست که نمی تواند کاری شبیه به این پژوهش باشد گرچه این پژوهش مدارا با مخالفان را هم در بخشی مطرح می سازد.
- مدارا و خشونت، علی اکبر رشاد
مجموعه بسیار مختصری است، در دو بخش، ابتدا به مبانی مدارا با رویکردی عرفانی می پردازد و بخش دوم، گفتاری است، در باب آسیب شناسی ادبیات اجتماعی معاصر با تأکید بر دو مقوله خشونت و مدارا.

- مدارا (امام خمینی و مفاهیم اخلاقی)، محمد حسن روزبه، این اثر به موضوع مدارا با الهام از فرمایشات امام خمینی (ره) می پردازد.

- تساهل و تسامح، محمد تقی اسلامی، که به سبک پرسش و پاسخ دربردارنده مطالب ارزنده ای است.

- مدارای بین مذاهب، سید صادق سید حسینی

که به تعریف مذهب اسلامی و اصول مذهبی و مدارای بین مذاهب و تحلیل و بررسی آن می پردازد.

برخی پایان نامه ها مانند: عفو و تسامح در اسلام_ خشونت و رأفت در سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تساهل و تسامح از دیدگاه قرآن و حدیث نیز حاوی مطالب مفیدی هستند؛ اما از نظر محتوایی، این پژوهش ها ابتدا مبانی تساهل غربی را مطرح کرده اند و سپس به ارزیابی این مبانی از نظر اسلام پرداخته اند و از وجود تساهل و تسامح مقید در اسلام دفاع نموده اند، و برخی نیز در سیره معصومین (علیهم السلام) این بحث را جستجو کرده اند.

برخی آثار دیگر نیز پیرامون تساهل و تسامح و مدارا نوشته شده اند، که پیش از آنکه بحث قرآنی و روایی را در این زمینه مطرح سازند. نظریه پردازی های شخصی اند که جنبه جنجال سیاسی دارند که از ذکر نام این آثار صرف نظر نمودم.

در هیچ کدام از آثار یاد شده مبانی و حدود مدارا و قاطعیت از دیدگاه قرآن به صورت کامل و تحقیقی بحث نشده است، امید است که پژوهش حاضر گام مفیدی در جهت تبیین این مسئله از منظر قرآن باشد.

۱-۳ اهمیت و ضرورت

در اهمیت این موضوع توجه به این نکته کافی است که رفق و مدارا در هرگونه رابطه و تعامل انسانی، رابطه و تعامل فردی، روابط خانوادگی، روابط و مناسبات یک مجتمع بزرگ انسانی، مهمترین قاعده در ساماندهی و تنظیم درست روابط و تعامل هاست و این امر به صورت یک اصل در زندگی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اوصیای گرانقدر آن حضرت، مشهود است و در اهمیت آن همین بس که در منابع اسلامی «نصف الایمان و نصف العیش^۱» «رأس العقل^۲» «صدقة^۳» و... شمرده شده است.^۴

از سوی دیگر قیودی که در امر به مدارا وجود دارد بیانگر آن است، که اسلام مدارای بی قید و شرط را نمی پذیرد و در برخی موارد برخورد با قاطعیت حائز اهمیت است. اهمیت آن به جایی می رسد که رابطه مستقیمی با ایمان دارد: «... وَ لَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ...»^۵ و هرگز درباره آنان در دین خدا مهربانی و دلسوزی روا مدارید اگر به خدا و روز قیامت ایمان دارید...

مبنایی بودن مسئله، و کاربردی بودن آن و فقدان آثار پژوهشی مستقل و جامع پیرامون این مسئله، پرداختن به آن و پژوهش در این زمینه را ضروری می نماید، مهمترین ضرورت

^۱ - مُدَارَاةُ النَّاسِ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَالرَّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَيْشِ: مدارا کردن با مردم نصف ایمان و ملایمت با آنها نصف خوش زیستن است.

^۲ - رَأْسُ الْعَقْلِ الْمُدَارَاةُ: اساس عقل مدارا است.

^۳ - مُدَارَاةُ النَّاسِ صَدَقَةٌ: مدارا با مردم صدقه است.

^۴ - حسین ردایی، ترجمه ی نهج الفصاحة (کلمات قصار رسول اکرم «صلی الله علیه و آله»)، نسیم حیات، قم،

۱۳۸۶، صص ۳۵۵-۳۵۴.

^۵ - سوره نور، آیه ۲.